

Анотація

Кивалов С. В. Право на обращение в административный суд с административным иском: проблемы теории и правового регулирования. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению вопросов определения сущности, правовой природы, предпосылок и условий на обращение в административный суд. Особенное внимание уделено характеристике предпосылок и условий этого права.

Ключевые слова: право на иск, административный суд, предпосылки права на иск, условия права на иск, подсудность дел.

Summary

Kivalov S. V. The Right on Applying the Administrative Court with the Administrative Claim: Problems of Theory and Legal Regulation. — Article.

The article is devoted to the issues of definition of the essence, legal nature, assumptions and terms of applying the administrative court. Particular attention is paid to the characteristics of the assumptions and terms of this right.

Keywords: right of action, administrative court, assumptions of the right of action, terms of the right of action, jurisdiction.

УДК 340.12:316.48

В. В. Завальнюк

КОНФЛИКТ І ОСОБА У СВІТІ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ: ВИТОКИ АНТРОПОЛОГІЧНОГО РОЗУМІННЯ

Суспільні потрясіння, різного роду конфлікти і кризи супроводжують всю людську історію, залишаючи помітні віхи в історичній свідомості. У ХХ столітті конфлікти самого різного характеру і масштабу стали однією з основних причин загибелі та страждань мільйонів людей. Останні десятиліття в історії нашої країни пов'язані з радикальними соціальними перетвореннями, які досить часто набувають гострої конфліктної форми і безкомпромісного характеру. Існування безконфліктної особи конформістського типу пов'язують із стабільністю функціонування соціальної системи. Але якщо ця стабільність не витікає з гармонізації ціннісних орієнтацій, інтересів індивідів, то крах замкнутого суспільства, як це відбулося з радянською державою, зумовлюється його нездатністю служити цілям самоіснування людини, розвитку його духовного світу ззовні [1, 4].

Процес оновлення суспільних відносин в нашій країні відбувається вельми хворобливо, що обумовлене деформацією основних параметрів людського буття: економічного, політичного, духовного, а також правового. Масові масштаби деформацій, що підсилили відчуження існування людини від її діяльної суті, сприяли поглибленню соціальної і духовно-етичної кризи. Розповсюдження в умонастрії народу гострого відчуття кризисності сучасної ситуації, наростання соціальної напруженості, конфліктність буття людини в швидко змінній, суперечливій соціальній реальності, небувала гострота конфліктів, що охоплюють все нові сфери соціального і духовного буття, їх особливий ха-

ракти в нашому суспільстві, що виражається в швидкій ескалації і переростанні у важковирішуваний ситуації, диктують необхідність філософського осмислення проблеми конфлікту.

Філософська думка впродовж багатьох століть звертається до проблеми конфлікту, яка стосується найскладніших, суперечливих сторін людського буття. Інтерес до проблематики конфлікту особливо посилюється в кризові, переломні періоди історії, коли виникає потреба осмислити ці суперечності, знайти шляхи подальшого руху вперед. Тому не випадково останніми роками ця тема привернула до себе увагу. Інтерес до категорії «конфлікт» також по'яснюється й тим, що довгий час у радянській філософській науці проблема конфлікту розроблялася переважно в історико-філософському аспекті, а також у зв'язку з питаннями ідеологічної боротьби і критики зарубіжних концепцій конфлікту. Конфлікт як соціальне явище визнавався виключно атрибутом капіталістичного суспільства; сверджувалося, що в соціалістичному суспільстві немає і не може бути конфліктів. Лише з модернізацією суспільних відносин в країні в теоретичній і масовій свідомості утвердилось розуміння того, що конфлікти не тільки не зникли, але, виступаючи в нових, не бачених раніше формах, набули чи не загального характеру.

Конфлікт, як феномен в структурі соціуму, — багатогранне явище, в ньому в єдиний вузол сплітаються самі різні за змістом і характером соціальні зв'язки, як матеріальні, так і духовні: економічні, політичні, етичні, правові, які піддаються логічному аналізу, раціональному осмисленню, відображенню в логіко-понятійній формі. Але тут же присутні й такі зв'язки і відносини, які в раціональних формах, тобто в звичній для нас логіці понять, незбагненні. Тому пізнання конфліктів вимагає нових підходів, які, на відміну від раціоналістичних методів, орієнтованих на пошук суті і сенсу пізнаваних феноменів, спрямовані на впровадження, внесення сенсу до конфліктної ситуації, прояснення для учасників конфлікту їх дійсного становища в конфліктному соціокультурному просторі, що створився. Зупинити конфліктне зіткнення можна тільки шляхом досягнення суб'єктами, що беруть участь в ньому, сенсу, що розуміється в даному випадку як поєднання думок, єдності, що, поза сумнівом, можливо досягти лише внаслідок того, що між людьми завжди більше загального, ніж того, що їх роз'єднує. В цьому випадку ставлення до іншої людини перестає бути ставленням до зовнішнього об'єкта, інший стає компонентом мене самого, починається діалог, який міняє кожного його учасника.

Для вирішення цього завдання важливо досліджувати людину не тільки як суб'єкт, направлений на зовнішній світ, але й як унікальну екзистенціальну істоту, що володіє внутрішнім світом, який найадекватніше відображає сутнісні характеристики людини. Під таким кутом зору актуальним уявляється дослідження нового способу буття екзистенціальних характеристик людини і основних форм її діяльності, що привертає увагу до філософської антропології.

У пошуках нових підходів до вирішення проблем виходу з кризової ситуації, що склалася, зрозумілою видається актуальність розробки таких фундаментальних питань теорії конфлікту, як проблема природи (суті), підстав і

генезису конфліктів в суспільстві, а також їх послаблення, запобігання і вирішення. Усвідомлення і осмислення конфлікту як соціального феномена виступає не тільки загальнотеоретичним, але й практично-політичним завданням сучасності, а також є умовою руху на шляху до цивілізованого життя та загальносвітового прогресу.

Дослідження конфлікту як своєрідного соціально-психологічного феномена вимагає висування своєрідної аксіоми про конфліктність людського існування. Людина живе в суспільстві, діє в системі міжособових відносин, її діяльність спрямована на задоволення власних потреб. Виникає таке питання: конфліктність є межею особи і причиною будь-якого конфлікту або конфлікт виникає вже як наслідок людської взаємодії з соціальним середовищем?

Вивченням, прогнозуванням, запобіганням конфліктам займається особлива галузь знань — конфліктологія. До початку ХХ ст. були закладені основи сучасної конфліктології.

Сучасна конфліктологія як відповідь на нові виклики, як особлива наука на стику соціології, історії й політології виникла на основі синтезу декілька, точніше трьох, теорій: «позитивно-функціонального конфлікту» (автор — американський соціолог Л. Козер); «конфліктної моделі суспільства» (автор — німецький політолог і політичний діяч Р. Дарендорф, нині визнаний лідер світового наукового напрямку конфліктології); «загальній теорії конфліктів» (автор — американський соціолог і економіст К. Боулдінг).

Всі вони відрізнялися у формулюванні основних положень сучасної концепції соціального конфлікту, але єдині в одному: конфлікти — це об'єктивна реальність суспільного буття і покінчити з ними неможливо. Проте навчитися їх передбачати і управляти ними — це надзвичайно важливе і актуальне для людства завдання.

Незважаючи на численні спроби дослідників створити загальну теорію конфліктів або єдину схему типології конфліктів, поки це зробити не вдалося.

Є безліч визначень конфлікту. Найбільшою популярністю за кордоном користується визначення, дане Л. Козером, який вважає конфліктом боротьбу за цінності і претензії на певний соціальний статус; владу; недостатні для всіх матеріальні і духовні блага; боротьбу, в якій цілями сторін, що задіяні в конфлікті, є нейтралізація, нанесення шкоди або знищення суперника.

Необхідно зазначити, що в широкому сенсі термін «конфлікт» включає і конфліктні відносини, і конфліктні дії, а також кризу і збройний конфлікт.

Класифікації конфліктів також є проблемною темою в конфліктології. Не існує єдиної думки на критерії (підстави) класифікації конфліктів. Найчастіше використовуються типології, в основу яких покладені критерії суб'єктності (міждержавні, міжнаціональні, міжконфесійні, расові), кількості учасників (двосторонні, багасторонні), об'єкта (предмета) суперечки, сфери конфлікту (економічний, політичний, національний, релігійний), його географії (локальні, регіональні, глобальні конфлікти), ступінь небезпеки для загального світу, а також критерії причинності. Однопричинних (моноказуальних) конфліктів значно менше, ніж тих, в яких переплітається безліч причин [2].

Конфлікту зазвичай передують криза, яка характеризується різким погіршенням відносин, швидким, лавиноподібним розвитком подій, поганою їх керуваністю.

У сучасних теоріях конфлікту збережено дихотомію в поглядах на проблему конфліктів людської взаємодії. Т. Парсонс, Е. Дюркгейм, Е. Мейо відзначають стійкості і стабільності суспільства, вважаючи конфлікт тільки певним відхиленням, «хворобою» людських відносин. Натомість М. Вебер, В. Парето, Р. Дарендорф розглядають конфлікт як необхідний чинник в поясненні соціальних процесів та змін. Унаслідок такого розділення концепцій суспільного розвитку виникають два самостійні різновиди теорії конфлікту: функціоналізм і соціологія конфлікту [3].

Дослідники виділяють три типи причин, що ведуть до конфлікту: умови, що підсилюють або заохочують несумісність ціннісних відмінностей; агресивні настанови, що прямо ведуть до конфліктної поведінки; психологічні процеси, які викликають упевненість в несумісності відмінностей [4, 54–55].

Глобалізація суспільних відносин та пов'язана з цим тенденція переростання конфліктів в світові зіткнення з величезними руйнівними наслідками створюють нову ситуацію із визначення місця людини у сучасному світі. Цілеспрямована та усвідомлена дія на відповідний суспільний процес залежить від особистісного фактора. Без зміни конкретної людини, її духовних і поведінкових структур прогресивна трансформація неможлива. Якщо раніше людина була включена в суперечності й конфлікти суспільних відносин свого регіону, своєї країни, оскільки далі за цю територію її соціальні конфлікти не розповсюджувалися, то тепер вона опинилася так би мовити віч-на-віч з суспільними суперечностями всього світу. Важливо при цьому підкреслити, що світові суспільні відносини несуть небезпеку можливого втягування індивіда в конфлікт, зіткнення, протистояння та ін. [5].

Людство накопичило значний досвід в запобіганні конфліктам та в їх врегулюванні. Воно має такий унікальний для цього інструмент, як право.

Уявляється, що погляд на конфлікт, що розкриває його сутність через вказівку на зв'язок з нормами чинного законодавства, нехтує глибинними передумовами правового конфлікту, мотивами і стимулами участі суб'єктів в конфліктній взаємодії, що впливає з особливості предмета дослідження юриспруденції, яка, через свою специфіку як науки, повинна ототожнювати право із законом. Феномен правового конфлікту потребує філософського осмислення, яке оголило б екзистенціальну структуру особи, приховану за ролевими, статусними нашаруваннями соціального Я. Право повинно розглядатися безпосередньо впливаючими з ціннісної сфери духовного світу людини, де воно втілюється в оцінках і нормах, що впливають на реальність, а не як відчужена від нього структура, об'єктивний факт дійсності, соціального простору, вищої волі та ін.

У будь-якій ієрархічно побудованій системі соціальні відносини існують в рамках нав'язаних індивідам соціальних ролей, які сприймаються як примус. Будь-яка норма, правило, традиція передбачають наявність виконавця і того,

хто стежить за виконанням. Конфлікт є формою прояву свободи, виникає він з відносин панування і підпорядкування в системі відносин нерівності. Будь-яка регуляція соціальних відносин, заснована на законі, нормі, правилі, включає елемент примусу і може викликати конфлікт. Якщо суспільство не хоче визнавати саму можливість виникнення конфлікту як породження свободи, то воно заганяє конфлікт всередину, що робить його прояв в майбутньому більш руйнівним. Конфлікт необхідно виявити, усвідомити, зробити його предметом суспільної свідомості й уваги. Це допоможе визначити реальні причини конфлікту, сферу його можливого розповсюдження. Конкретний конфлікт має відносний характер і локалізується в певній сфері. Конфлікт є універсальною формою людського співіснування. Він абсолютний. Усвідомлення цієї обставини є умовою індивідуальної свободи.

Резюмуючи вищевикладене, відзначимо, що філософсько-антропологічний підхід до проблематики конфліктності дозволив розкрити фундаментальні онтологічні підстави людських конфліктів будь-якого рівня. Конфлікт в універсальному розумінні уявляється як наслідок неможливості для людини якнайповнішої реалізації своїх сутнісних сил, придушення або фрустрації основоположних потреб людського буття: у праці, навчанні, спілкуванні, сенсі життя, що розуміються як потреби в самій людській діяльності, в різних її видах. Основним способом подолання конфліктів будь-якого рівня є діалог. Цілеспрямована і усвідомлена дія на відповідний суспільний процес залежить від особового фактора. Без зміни конкретної людини, її духовних і поведінкових структур прогресивна трансформація неможлива.

Необхідно виходити з ідеї допустимості, правомірності і правового врегулювання різних видів конфлікту в суспільстві як природного (разом з іншими) способу вираження суперечливої людської природи, різноманіття і незбігання приватних інтересів, цілей та оцінок соціальних суб'єктів на основі їх узгодження з базовими соціокультурними цінностями даного соціуму.

Необхідність створення в Україні повноцінної, оптимально диференційованої системи вирішення правових конфліктів уявляється вельми актуальною. Створення такої системи є комплексним завданням, вирішення якого передбачає розробку адекватних організаційно-правових форм, які б органічно поєднували і забезпечували надійний захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб в конфліктних ситуаціях і ефективно вирішення таких ситуацій в цілях стабільного функціонування правової системи.

Література

1. Васильченко В. А. Антропология правового конфликта : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13 / В. А. Васильченко. — Ставрополь, 2002. — 153 с.
2. Анцупов А. Я. Конфликтология : учебник / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. — М. : ЮНИТИ, 2007. — 496 с.
3. Зайдельман Р. Теории конфликтов и мира [Электронный ресурс] / Р. Зайдельман. — Режим доступа : <http://poli.vub.ac.be/publi/etni-3/seidelmann.htm>.
4. Тагиров Э. Р. Конфликты в обществе: от противостояния к согласию / Э. Р. Тагиров, Л. С. Тронова. — Казань, 1996. — С. 54–55.

5. Барулин В. С. Социальная философия : учебник / В. С. Барулин. — Изд. 2-е. — М. : ФАИР-ПРЕСС, 2000. — 560 с.

Анотація

Завальнюк В. В. Конфлікт і особа у світі, що змінюється: витоки антропологічного розуміння. — Стаття.

У статті аналізується філософсько-антропологічний підхід до проблематики конфліктності, що дозволяє розкрити фундаментальні онтологічні підстави людських конфліктів будь-якого рівня. Обґрунтовується ідея допустимості, правомірності і правового врегулювання різних видів конфлікту в суспільстві як природного способу вираження суперечливої людської природи, різноманіття і незбігу приватних інтересів, цілей і оцінок соціальних суб'єктів на основі їх узгодження відповідно до базових соціокультурних цінностей даного соціуму.

Ключові слова: конфлікт, правовий конфлікт, конфліктність людського буття, філософсько-антропологічний підхід.

Аннотация

Завальнюк В. В. Конфликт и личность в изменяющемся мире: грани антропологического постижения. — Стаття.

В статье рассматривается философско-антропологический подход к проблематике конфликтности, позволяющий вскрыть фундаментальные онтологические основания человеческих конфликтов любого уровня. Обосновывается идея допустимости, правомерности и правового регулирования различных видов конфликта в обществе как естественного способа выражения противоречивой человеческой природы, многообразия и несовпадения частных интересов, целей и оценок социальных субъектов на основе их согласия по базовым социокультурным ценностям данного социума.

Ключевые слова: конфликт, правовой конфликт, конфликтность человеческого бытия, философско-антропологический подход.

Summary

Zavalniuk V. V. Conflict and Human in the Changing World: Measures of Anthropological Cognition. — Article.

The article deals with the philosophical-anthropological approach to the problems of conflict, allowing the fundamental ontological foundation of human conflict at all levels. The idea of acceptability, legitimacy and the legal regulation of different types of conflict in society as a natural way of expressing contradictory human nature, diversity and discrepancy of private interests, goals and assessments of social actors on the basis of their agreement on the basic socio-cultural values of society are analyzed.

Keywords: conflict, legal conflict, conflict nature of human being, philosophical-anthropological approach.